

KUKÁTKO

čili

Život v obrazech.

Sepsal

Václav Kosmák.

Díl čtvrtý.

Nákladem „Dědictví ss. Cyrilla a Methoda“
na rok 1890.

Cena 1 zl. 20 kr.

V BRNĚ 1890.

V komisi K. Winikra v Brně, Bedřicha Grossé v Olomouci
a Karla Řivnáče v Praze.

Tiskem mor. akciové knihtiskárny v Brně.

Dr. Matěj Procházka.

† 26. listopadu 1889.

KUKÁTKO

čili

ŽIVOT V OBRAZÍCH.

Sepsal

Václav Kosmák.

Díl čtvrtý.

Nákladem „Dědictví ss. Cyrilla a Methoda“
na rok 1890.

Cena 1 zl. 20 kr.

V BRNĚ 1890.

V komisi u K. Winikra v Brně, Bedřicha Grosse v Olomouci
[a Karla Rívnáče v Praze.

Tiskem mor. akciové knihtiskárny v Brně.

Zbožné památce
našich buditelů a učitelů

FRANTIŠKA SUŠILA
a
MATĚJE PROCHÁZKY

věnuje

SPISOVATEL.

Pozdrav do věčnosti.

(Místo předmluvy.)

V mém rodišti stojí před kostelem kříž a vedle něho, v pravo a v levo, dvě mohutné, krásné lípy. Ta v pravo je vyšší a silnější, ta v levo slabší, ale obě spojují se nad křížem ratolestmi svými jako v jeden strom. Po celé jaro i léto lítají k nim včely a odnášejí z nich sladký med. Lípy ty jsou radostí a pýchou celé osady.

Těž my Moravané měli jsme dvě mohutné, krásné lípy — Františka Sušila a Matěje Procházku. Sušil byl arci duchem mocnější, ale oba stáli věrně po celý svůj život u sv. kříže a nad ním splétali se myšlenkami, tužbami svými, svou láskou k Bohu a vlasti jako v jednu bytost. K nim po léta zalétali jsme všichni jako včelky a z plodů jejich ducha a píce odnášeli jsme sladký med moudrosti a lásky k Bohu i vlasti.

Neúprosná smrt vzala nám Sušila již před lety a nedávno byla z nenadání, náhle vyvrácena nám i ta druhá lípa — Matěj Procházka. V onen osudný podvečer, když milý stařeček zadumán, jak obyčejně, ku posile těla procházkou město obcházel, chudým svým almužnu rozdávaje, povalen drožkou k zemi a k smrti poraněna ta drahá hlava, v níž se jen vznešené, jen zbožné, jen lidumilné myšlenky rodívaly, jež nikdy nebyla rejdištěm nekalých představ, hněvu nebo msty — a za málo hodin na to klečeli jsme a slzeli u jeho mrtvolky a na jeho hrobě.

Když naposled před svou tak nenadálou smrtí jako starosta Dědictví Cyrillo-Methodějského s tehdejším jednatelem a nynějším novým starostou dp. professorem Vladimírem Šťastným mluvil, žádal jej, aby mne vybídl ku nové sbírce kukátek, která by za podíl na rok 1890 vydána býti měla.

Toto jeho přání považoval jsem za jeho poslední vůli, která každému svatou býti má a proto kladu tuto svou sbírku, milý čtenáři, v Tvé ruce. On byl příčinou, že kniha tato vytištěna byla.

A proto zalétá na počátku této knihy duch můj k Tobě, Procházkó, a k Tvému duševnímu bliženci Sušilovi a posílám Vám oběma zbožný pozdrav ze země starostí a bolu do krásnější, věčné vlasti. Doufám pevně, že koruna odměny zdobí již Vaše ozářené duše: proto orodujte za mne, „Dědictví Cyrilla i Methoděje“ a všechny členy jeho, bychom stáli ve víře a ctnosti a v lásce k Bohu a k vlasti setrvali, jako Vy, bychom kráčeli, jako Vy, klidně zlobou světa, hledíce stále k hvězdám a toužíce z kalu pozemského vždy výš a výš!

Excelsior!

Václav Kosmák.

Dr. Matěj Procházka.

Životopisný nástin. Napsal Vl. Šťastný.

Naše „Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje“ mohlo by se v jistém smyslu také jmenovati dědictvím obou zvěčnělých mužů, jejichžto slavné památce tato kniha jest věnována, Františka Sušila a Matěje Procházky. Byliť oba roku 1850 hlavními zakladateli jeho a řídili je po sobě, Sušil jsa prvním a Procházka druhým jeho starostou. Oba je opatrovali jako zřítelníci oka svého, oba jemu věnovali důkladné práce z péra svého a působili takto nejvíce k rozkvětu důležitého ústavu literárního, náboženského i vlasteneckého na Moravě.

Zejména však jest to Dr. Matěj Procházka, jenž hned od počátku, již za starostování Sušilova, neúmornou pilností staral se o vydávání podílů tou měrou, že často texty knih slohově i věcně opravoval a doplňoval, a kromě toho o všechny záležitosti Dědictví s obvyklou u něho až úzkostlivou svědomitostí horlivě pečoval. — Zvděčíme se tedy zajisté členům Dědictví našeho, položíme-li v čelo letošního podílu náčrtek života velezasloužilého druhého starosty kan. Matěje Procházky, jehož nám Bůh tak neočekávaně odníti a k sobě povolati ráčil, právě když se chystal novou knihu sepsati pro Dědictví, jemuž všechny síly čilého ducha svého věnoval.

Matěj Procházka narodil se 4. února 1811 v Brtnici na Moravě, kdežto až do osmého roku věku svého prodlel navštěvuje místní školu. Toho pak roku odstěhovali se rodiče jeho do Jihlavy, tak že nyní napořád ve školách úplně německých dalšího vzdělání nabýval. R. 1823 vstoupil do gymnasia Jihlavského, r. 1827 do filosofických škol v Brně a r. 1829 do bohosloví tamtéž. —

Tuto, v druhém roce bohosloví, vznikla v něm první jiskra národního uvědomění, jak sám nejdnou vypravoval. Připomínaje si, že mu v duchovní správě nastane povinnost kázati česky a že mu posud na německých školách bylo mateřský jazyk více zapomínati nežli se v něm zdokonalovati, koupil si ihned bibli českou od Faustina Procházky, aby se nejen s obsahem biblí vůbec, nýbrž i s jazykem posud zanedbávaným lépe obeznámil. Ještě téhož roku vzdělal se v češtině tou měrou, že i dvakráte o prázdninách česky kázal. V úsilí svém pokračoval i v třetím a čtvrtém roce, kdy stav se prefektem alumnů ročníku druhého octnul se mezi mladíky národně uvědomělými, mezi nimiž působil horlivý šířitel ideje slovanské Kampelík. Bohoslovci těmito založena česká knihovna alumnátská, kteréžto snaživý Procházka hojně používal k dalšímu vzdělání se v mateřštině.

Leta 1833 posvěcen Procházka na jáhenství nemaje potřebných ku kněžství let a poslán za katechetu a kazatele na německou štaci do Křtalku. Leta následujícího byv vysvěcen slavil své prvotiny dne 9. března o slavnosti sv. Cyrilla a Meth. Výtečný biskup Gindl poslal jej nyní do Čejkovic

a po půldruhém roce poslal jej do Brna za koop. k sv. Tomáši, kde mu uložil, aby první postní kázání v českém jazyku konal (1837). Za příčinou porušeného zdraví dán jest téhož roku na méně namahavou štaci do Komárova u Brna, leta pak 1840 k vlastní žádosti do Zábrdovic, kdež pobyl kooperatorem do října 1850. —

V Zábrdovicích počíná literární činnost Procházka rokem 1843. Vybídnut několika posluchači vydati chtěl kázání na neděli růžencovou a netroufaje sobě zašel v té příčině ku proslulému již tenkrátě professoru Františku Sušilovi, jehož pomocí pak dotčené kázání ve dvou vydáních vyšlo. Od té doby trvala známost Procházky se Sušilem, jež se později utužila v upřímné přátelství obou spřízněných a láskou k církvi a vlasti hárajících duší. Sušil milerád ideálního mladého kněze poučoval a v ducha i ústrojí jazyka českého a v literaturu národní uváděl, jakož i k dalšímu spisování pobízel. Procházka jal se také pracovati o spisu objemném, v němž měla býti obsažena rozjímání o mravních ctnostech ze sv. růžence zkvétajících a jenž mu za stálého dozoru Sušilova byl cvičištěm v češtině. Rukopis sám se Procházce ztratil.

Když nadešel bouřlivý rok 1848 Procházka ujal se horlivě lidu všelijak sváděnému a vydatně působil v Jednotě katolické tenkrátě přičiněním hlavně B. M. Kuldovým mocně zkvétající a založil 1849 církevní list — týdeník „Hlas jednoty katolické“, jehož redaktorem nejprve sám byl a později hlavním spolupracovníkem povždy zůstal. Známo, že „Hlas“ jest nyní politickým denníkem.

i týdenníkem a čítá již dva a čtyřicátý ročník od svého založení. —

Nové působiště vykázal Procházkovi biskup Arnošt Schaaffgotsche povolav jej r. 1850 po odchodu prof. Kalivody za katechetu na vyšší gymnasium Brněnské, na kterém pak až do výslužby své r. 1881 s velikým úspěchem působil. Přednášel nejprvé jen náboženství, brzo však i češtinu, později též filos. propedeutiku a někdy též všeobecné dějiny. Z jazyka českého podrobil se r. 1853 státní zkoušce v Praze a dosáhl r. 1857 potvrzení za skutečného učitele gymnasiijního. O jeho prvním vystoupení na gymnasiu podal velmi zajímavou zpomínku žák jeho tehdejší, pan archivář Vinc. Brandl, an píše v „Moravanu“ 1879:

„Studentstvo odchodu prof. Kalivody“, píše Brandl, „upřímného přítele mládeže, muže mravů jemných a chování uhlazeného, litovalo velice; otázka byla, kdo přijde po něm? Když jsme slyšeli — já jsem tehda byl v sedmé třídě, jež do toho roku prvním ročníkem filosofie či logikou nazývána byla — že professorem náboženství bude kaplan Zábrdovský, netušili jsme mu mnoho. V nás totiž potajmu ještě doznívaly zvuky slávy studentské z r. 1848, a naše rozumbradské svědomí nikterak to srovnati nemohlo: my, takoví učenci a „kaplánek“ (tak jsme jej totiž mezi sebou jmenovali) Zábrdovský naším professorem! Byly jsme dychtívi slyšeti a poznati ho. Nezapomenu, co živ budu, první hodiny, ve které Procházka přednášky své začal. Bylo to v pondělí dne 7. října odpoledne od 3.—4. hodiny, když poprvé mezi nás vstoupil. Přednášel, kterak činí náboženství vědu

o sobě, kterák se má k filosofii a působí na jednotlivce a všecku společnost. Přednáška ta, plna myšlenek hlubokých a svatý zápal pro všecka dobra člověčenstva, jenž z ní bleskotal, učinila na nás trhající dojem mladé dojem mohutný. Když „kaplánek“ učírnu opustil, nenastal šramot a šumot, jak podle zvyku starodávního po ukončení školy bývá, nýbrž udivení hleděli jsme na sebe, až konečně jeden spolužák K., nyní rada ve Vídni, dojem z přednášky Procházkovy prostě sice ale pravdivě vyjádřil: „Braši, to je kos, ten to zná!“ A od té doby stal se Procházka obdivovaným a nad to více milovaným professorem naším a zůstal jím u všech těch tisíc studentův, kteří po nás gymnasium Brněnské navštěvovali. Znaje předmět svůj učiniti příjemným, an do přednášek vplítal rozhledy ze všech takorčka věd sebrané, získal sobě zásluhy neocenitelné o mládež i vědu. Nepolemisoval pouze proti povrchnosti a mělkosti liberalismu a materialismu ve vědě, nýbrž povznášel také mládež k oněm světlým výšinám, na nichž odvěké ideály člověčenstva září. Mnohý má Procházkovi děkovati, že jeho působením opustiv bludné cesty, na které mládež přicházela hlavně Rottekovým dějepisem, bral se směrem pozitivním ve studiích svých, dada výhost smýšlenkám a přihlížeje ke studiím pramenným a k jádru věci. Nerozmýšlím se nic po téměř třiceti letech vyznati, že bral-li jsem se ve studiích svých cestou pozitivní, povinen jsem tím Procházkovi, jemuž zde díky, v duchu ovšem často opěťované, veřejně vzdávám. Jak mně, vedlo se také na sta jiným.“

Takto působil Procházka na gymnasiu po

třicet let jsa nejen učitelem, nýbrž i vychovatelem a pravým otcem svých studentů. Nemiloval pouštěti hrůzu na žáky a činiti předmět svůj postrachem studentů, raději zanítiti se snažil mladá srdce pro pravdy náboženské, a důrazně před oči stavěti všechnu krásu ctnosti a šerednost' nepravosti.

Nejinak si počínal Procházka jako učitel češtiny. Vždy to byl hlavně cíl vychovatelský, který mu tanul na zřeteli. Žáci jeho, vidouce tu jeho horoucí lásku k národu, tu nadšenou úctu, se kterou s nimi probíral slavné památky staré literatury, se kterou jim vypravoval o vzkříšení národu našeho a o novém jeho utěšeném životě literárním, jak neměli zapláti stejným duchem lásky k vlasti, jak neměla jiskra národního vědomí, posud dřímající, probuditi se a pobádati je, aby se učili dokonale znáti jazyk svůj mateřský, o jehož čistotu Procházka neunavně usiloval.

Také pisatel těchto řádků s vděčností sobě připomíná všeobecně milovaného učitele svého, jehožto hlavně povzbuzováním na dráhu spisovatelskou jest uveden. Byltě Procházka svým českým žákům pravým otcovským přítelem a štedrá ruka jeho neváhala i hmotně přispěti mnohému chudobnému studentovi. Tím však nebudiž řečeno, že by Procházka nějak byl méně dbal o německé žáky své. Nebylať ušlechtilá povaha jeho ani schopna nějaké stranickosti, tím méně snad nespravedlnosti. Ale věděl, že němečtí žáci ponejvíce z Brna jsouce u rodičův dobře byli schováni, jež se mohli o ně lépe postarati než rodiče ubohých Slovánkův, kterým na německém ústavě studujícím zavděk bylo přijati lecjakým příbytkem a opatřením a kteří proto

také u větším nebezpečí se nalezali než ostatní. Proto nás Čechy zvláště střežil a napomínal a mnohý vida, jak těžce nese každý poklesek náš, hleděl se zdržeti všelikého nepravého skutku jen proto, aby profesora Procházku nezarmoutil.

Nemohli jsme mu větší radosti učiniti než pilně spracovanou úlohou a snahou literární vůbec. Když jsme byli v sedmé třídě (r. 1859), podali jsme Procházkovi ku jmeninám kaligraficky psaný almanah, k němuž hlavně pisatel této zprávy a nynější redaktor „Hlasu“ Jindř. Dvořák přispěl. Byly v něm první pokusy naše básnické a způsobily shovívavému učiteli našemu přese všechny nedostatky veliké potěšení. Hned první českou hodinu děkoval nám, vytáhl však ihned z náprsní kapsy dlouhý seznam všech vad a poklesků, kterých jsme se při prvním výletu na Parnas dopustili. Ujistil nás, že verše naše četl a pochválil též — František Sušil. Že jsme z toho nemálo hrdi byli, lehce pochopiti. Později uložil mi spracovati veršem legendu o sv. Klementovi pro „Moravana“. Když jsem mu ji donesl, zastal jsem Sušila v bytu Procházkově a byl jsem tu proslulému učenci poprvé představen a velmi laskavě přijat. O Sušilovi vůbec Procházka rád a s nadšením mluvíval, tak že se nám záhy stal idealem pravého kněze a vlastence, k němuž věrně a důstojně družil se náš Matěj Procházka. —

Neunavná byla po celou tu dobu činnost Procházkova spisovatelská. Jako učitel češtiny přeložil pěkným hexametrem první zpěv Odyssey na jazyk český do gymn. programu 1855. Z pole tohoto však odveden byl bezděčně náva-lem prací

jinorodých prohlížeje a opravuje rukopisy, jež vydati mělo Dědictví sv. Cyrilla a Meth., jak již jsme shora pověděli.

Procházka vypracoval stanovy tohoto Dědictví r. 1850 založeného. Životopis sv. Jana Kapistrána jest z větší části, zejména v částech z původních pramenů čerpaných a ponejprv uveřejněných, práce Procházkova. Do kalendáře Moravana, týmž Dědictvím vydávaného, napsal mnoho článkův jak prosou tak veršem. Podobně přispíval do církevního listu „Cyrill a Method“ od Jiřího Slotty redigovaného, jakož i do Světozoru, do Pražských Novin a jinam, kde jej o nějakou práci požádali.

Prohlášení kněze moravského Jana Sarkandra za blahoslaveného (dne 6. kv. 1860) zadalo Dědictví Cyrillo-Methodějskému příčinu, že uložilo Procházkovi sepsati obšírný životopis tohoto blahoslavence. Sebrav všecky potřebné prameny a ohledav místa činnosti Sarkandrový sepsal knihu nad jiné důkladnou. Opatřil ji zejména tak obšírným úvodem o dvoustoletém zápasu náboženském na Moravě a v Čechách od Husa až do bitvy Bělohorské, že jest úvod tento vlastně samostatným historickým spisem, vynikajícím jak svědomitým bádáním, tak formou nad míru pečlivou. Celé dílo vydáno r. 1861. Téhož roku vydal Procházka i životopis Stanislava II. Pavlovského, biskupa olomouckého, posledního to knížete církevního na Moravě, který ještě česky psal. († 1598).

Téhož roku bylo přestáti šlechtnému Procházkovi nemalou bouři, která se naň sesula německými časopisy a vyšetřováním z toho povstalým, že se opovážil vedle německých a latinských

zpěvů při gymnasiálních službách Božích zaváděti také české. Procházka však provedl svou, ano vy-mohl si také dovolení, aby slovanští žáci směli náboženství ve své mateřtině se učit, kteréžto zařízení potrvalo až do založení zvláštního gymnasia českého r. 1867. Poněvadž však nebylo učebnic, nastala Procházkovi převeliká práce, poříditi české překlady německých knih učebných, kteréž si žáci dávali litografovati. Později vyšly u Kobra v Praze i tiskem a již několika vydání se dočkaly. Jsou to: Katolická mravověda, dle Dra. K. Mar-tina v 3. vydání valně Procházkou rozšířená. Dě-jiny zjevení B. jak ve starém tak v novém Zákoně (vyšly r. 1881 ve třetím vydání). Dějiny církve Kristovy od Dr. Fesslerera pro VIII. tř. v druhém vydání s mnohými přídávky z círk. dějin českých doplněné. Ostatní překlady Martinovy Základní nauky a Dogmatiky zůstaly v rukopise.

Při této namahavé práci psal neustále články do rozličných časopisů, zejména náboženských, jako do „Hlasu“, kam za redakce K. Šmídkovy podával církevní zprávy ze všech slov. časopisů. Po smrti K. Šmídkově 1878 napsal životopis jeho do Časo-pisu Matice Moravské.

Dále psával Procházka do „Blahověsta“ i jiných českých listů, jako na př. do „Nár. Listů“, dokud se nenesly duchem proticírkevním. Článek „Hlas Moravana o koruně české“ byl zvláště otištěn a rozšiřován. Do „Moravské Orlice“ a do Jahnových „Obrazů života“ psával zprávy literární a články historické pod pseudonymem „Brtnický“. Pro Vy-mazalovu Anthologii ze slovanských literatur, kterou vydala Matice moravská, přeložil mnoho básní a jiné

původní skládal pro „Moravana“, jež i historickými články opatroval; také příležitostné básně, jako k uvítání J. Veličenstev císaře a císařovny do Brna r. 1854 a k 50. jmeninám Sušilovým dne 16. června 1854, Procházkovi velmi se povedly. Do „Časopisu katol. duchovenstva“ napsal v té době obšírnou zprávu „O rozkolnících ruských,“ „O duchoborcích, Sobotnících“ atd.

Leta 1868 zemřel slavný patriarcha duchovenstva moravského, František Sušil, a smrt jeho nikoho zajisté nedotkla se tou měrou, jako nerozlučného druha jeho Matěje Procházky, jenž s ním od r. 1850 v nepřetržitém přátelském spojení trval. Sušil a Procházka! Jací to skvělí vzorové pravého přátelství, založeného na příbuzné ideální povaze duševní; praví to Dioskurové ve společné horoucné lásce k Bohu, církvi a vlasti a v neunavné, společné práci na národu roli dědičné! Již ve studiích s úctou a pýchou jsme pohlíželi na oba muže, již byli chloubou naší Moravy, když jsme je vídali den co den spolu se vydávati za město na procházku, která jim byla jedinou zábavou a jediným zotavením sil, přísné a neumorné práci věnovaných. A této úcty neubývalo ani později, nýbrž stále rostla i měnila se v podiv, když jsme lépe celý dosah a význam takového života, idealům nejsvětějším věnovaného, chápati a ceniti dovedli.

Sušil již postavou mohutnější byl i duchem pravým velikánem, jenž všeobslhlým rozhledem, neobyčejnými vědomostmi a hlubokým i genialným všeho ponímáním jako hora vyčníval nade všechny vrstevníky své. Procházka, drobnější i co do tělesného zjevu, nedosahoval výše Sušilovy; byl ducha

sice bystrého a neobyčejně cílého, ale více báda-
vého než tvůrčího, jak to ze všech spisů jeho vy-
svítá, v nichžto jeví se býti tou pilnou včeličkou,
která neunavně snáší co jen kde dobrého a prospěšného svému národu shledává a ze všeho výborně
těžiti dovede. Stejně velicí však byli oba mužové
tito, jsouce ušlechtilí, mravní charakterové čistoty
a ryzosti dokonalé jako kněží a vlastenci, při tom
vždy nezištní a sebezapíraví až do krajnosti. Toť
byla jejich vysoká cena, že slovo i život zúplna
se shodovaly. Byliť učitelé slovem a příkladem.
Proto se skupila kolem nich záhy celá družina
kněží spisovatelů, již v těžkých těch dobách spo-
jenými silami každý ve svém oboru a podle svých
hřiven, ale se stejnou ideální láskou k církvi
a vlasti pracovali a převelikých sobě zjednali zásluh
o probuzení národního a církevního života našeho.
Budtež tu jmenováni jenom ze starších: Dr. Jan
Bílý, Jakub Procházka, Tomáš Procházka,
Fr. Škorpík, Jan Fáborský, Karel Šmídek,
Jan Soukop, Ign. Wurm, Jos. Těšík, Fr.
Poimon, B. M. Kulda, Fr. Hošek a j. a j.,
jejichžto vděčná paměť v národě nikdy nezahyne.

Ký div, že smrtí Sušilovou cítil se útlocitný
Procházka osiřelým a zdrceným, tak že mu připa-
dalo, jak sám nejednou tvrdíval, že do roku se
odebere za drahým přítelem. Když však brzo se
zmužil a s novou silou jal se pracovati ve stopách
Sušilových, říkával, že snad zvěčnělý druh jemu
potřebného klidu a síly k nové činnosti na Pánu
Bohu vyprosil.

Činnost tato jeví se v celé řadě knih a článků
Procházkou od té doby sepsaných. Především zvolen

jest za nástupce Sušilova v úřadě starosty Dědictvím Cyrillo-Methodějského, v němžto po 21 let s příkladnou pečlivostí důležitý ústav ten řídil, ano sám mnohými spisy obohatil. Tak přeložil a vydal Dědictvím C. M. roku 1875 výborný spis Marchalův „Křesťanský muž“, mnohé části jeho pro naše poměry přepracovav a upraviv. Později napsal pro „Sborník sv. Methodějský“ r. 1884 pěkný „Životopis sv. Methoda“, který pak rozšířiv vydal k tisícáté ročnici jeho úmrtí r. 1885 pode jménem: „Život sv. Methoda, apoštola říše Velkomoravské a Slovanů vůbec“, kdežto hlavně na světo-
dějinný význam obou sv. apoštolů náležitý důraz položen. Spis ten jak důkladností tak i vzletným slohem vynikající v krásné úpravě vyšel nákladem tiskárny Benediktinské r. 1885 v Brně. — Již roku následujícího 1886 vydal nové dílo Dědictvím C. M. pod záhlavím: „Missie jesuitské vůbec a missie P. Augustina Strobacha z T. J. zvláště.“

K podílnému Dědictvím sv. Prokopa r. 1871 vydanému svazku Sušilova veděla „Výkladu písma sv. N. Z.“ přičinil Procházka obšírný životopis Sušilův, čehož ovšem nikdo lépe učiniti nedovedl. Nejvíce však článkův a to obšírných napsal do „Časopisu kat. duhovenstva“, do něhož hned 1861 psáti počal a jemuž do konce života věren zůstal. Jsou to články rozličného druhu: přírodofilosofické (Materialismus a křesťanství vzhledem na přírodovědecké časopisectví české 1866, 1868, 1875; Darwinismus v úpadku 1876; Geneagenese svědčí proti Darwinismu 1877; Účelosloví čili teleologie v přírodních vědách 1870; Astronomie 1870, Účel-

nost ve všemmíru 1877; Papršlek čili znaménko střízlivosti u některých přírodopytčů 1878; Otáčnost rostlin podle Darwina); dále články sociologické (Otázka dělnická, velká to řada článků v ročnících 1872-73); pak články historické (Potřeba smíru mezi východní a západní církví 1879, 1880; Metropole sv. Methoda 1880; Jakou liturgii přeložili sv. Cyrill a Method pro Slovany, latinskou či řeckou? 1881, 82; Zánik metropole sv. Methoda a jeho liturgie slov. v bývalé říši Velkomoravské 1882, 83; Obležení a osvobození Vídně r. 1683, 1883; Kde umřel sv. Method? 1885; Zrušil-li Řehoř VII. liturgii slovanskou? Poznámka ku kritice článku: Papež Řehoř VII. etc. v časopise Atheneu 1885; Byl-li sv. Cyrill biskupem? 1886; Veliké zásluhy sv. Otce Lva XIII. o národy slovanské 1887). Kromě těchto většinou rozsáhlých prací obsahuje Časopis kat. duch. ještě mnoho kritických a literárních úvah a zpráv z péra Procházkova.

Procházka napsal též do čtyř prvních ročníků „Sborníku Velehradského“ obšírná historická pojednání, jako v I. ročníku: O starožitných obrazech s cyrillskými nápisy v Římě se nacházejících. V ročníku II.: Vznik a zánik metropole sv. Methoda, apoštola Slovanův. — Kde odpočívá nyní tělo sv. Cyrilla, apošt. Slovanův? — O posvátných obrazech v Římě s prastarými nápisy slov. — V III. ročníku: Příčiny zániku metropole sv. Methoda a její slov. liturgie v bývalé říši Velkomoravské. — Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského. (Sepsal Dr. Pospíšil.) Posudek a krátký obsah díla toho.

Do „Obzoru“ založeného r. 1878, jehož Pro-

cházka zvláštním byl příznivcem, napsal mnoho článkův, nejvíce kriticko-literárních. Vytknuty budtež: Shakespearův filosoficko-světový názor. (1880.) Glagolita Clozianus, historicko-filologické pojednání o tomto spisu Kopitarově. (1880.) — Filosofické úvahy o hlavních zásadách filosofie sv. Tomáše Akvinského (1883, část prvá, č. 4—18, pod nadpisem „Mendělejeva klassifikační zákon lučebních živlů, č. 20, pod nadpisem: Nominalismus a realismus podle sv. Tomáše A.). Proti Darwinismu; pojednání dle spisu Böhnerova, jakož i mnoho obširných zpráv o spisech nově vyšlých, jako o historickém díle P. Jos. Svobody: Katolické reformace a družina marianská v království Českém (1889) a mn. j.

Jaká to úžasná činnost vedle namahavého úřadu učitelského! Články tuto uvedené vyplnily by slušnou řadu svazků vzácným čtením poučným hlavně pro svůj časový obsah, všestrannou důkladnost a směr apologetický. Škoda, že nebylo dopřáno Procházkovi samému práci svých sebrati a pro celkové vydání uspořádati! Taková činnost nemohla zůstat bez povšimnutí a uznání u církevních úřadů. R. 1878 jmenován čestným kanovníkem nejdůstojnější král. kapitoly stoličného chrámu v Brně, dávno před tím byv jmenován radou a přisedícím nejdůst. bisk. konsistoře, jako dříve již zároveň s vys. důst. p. Drem. Klem. Borovým a Ignatem Wurmem, svým důvěrným přítelem, od Jeho Em. biskupa Strossmayera jmenován byl přisedícím radou konsistoře Diakovské. — Ale také žákům a ctitelům Procházkovým naskytl se příležitost prokázati mu úctu, vděčnost a lásku svou.

Dne 4. února 1881. dospěl Matěj Procházka sedmdesátin svých a bylo mu na konci roku toho podle zákona s úřadem učitelským se rozloučiti a do výslužby vstoupiti. Toho s přivolením c. k. zemské školní rady použili ředitel, professorové a žáci gymnasia, aby mu v den jeho sedmdesátin učinili velkou a slavnou ovaci. Po slavných službách Božích shromáždili se žáci se sborem učitelským ve veliké dvoraně gymnasia, na němž Procházka již 31 let byl působil, a za přiměřených slavnostních řečí odevzdáno mu [skvostné album s fotografiemi ředitele a profesorův, jakož i skvostný, drahocenný prsten od žákův.

Ještě významnější oslava čekala jubilanta na sklonku téhož měsíce (v den jmenin). Ve velkém refektáři kláštera minoritského, kde po všechna ta leta přebýval, sešlo se množství jeho bývalých žáků, Čechů i Němců, na mnoze již vysokých hodnostářův světských i duchovních a odevzdán překvapenému kmetovi drahocenný kalich (později odkazem Procházkovým Velehradu věnován) a skvostné album s podpisy mnoha set bývalých žákův.

Když pak dopřál Bůh našemu „patriarchovi“, jak jsme mu říkali, dočkati se slavnosti kněžských druhotin dne 9. března 1884, použilo té příležitosti zejména duchovenstvo, aby jubilantovi projevilo úctu a lásku svou. Majíce v čele vys. důst. pány: preláta Kyovského a kanovníka, nyní preláta Dra. Zeiberta, provázeli jej četní účastníci ke zlaté mši sv. a podali mu po ní především dekret papežský, kterým jmenován tajným komořím J. Sv. Lva XIII., jenž mu i telegramem poslal apoštolské požehnání a pak jubilejní dar: skvostné album

s 310 fotografiemi kněží i laikův z Moravy, Čech i Slezska a vzletnou báseň dp. Jana Soukopa. Fakulta theologická v Olomouci jmenovala Procházku čestným doktorem, celá delegace poslanců moravských na říšské radě, v čele majíc J. Exc. ministra bar. Al. Pražáka a J. Exc. hr. Egberta Belcrediho, poslali blahopřejný telegram. Zvláštní potěšení pak měl jubilant z krásného listu, jímž jej poctil J. M. nejdůst. pan biskup Dr. Fr. Bauer.

Kdo viděl Dra. Procházku o jeho druhotinách, podivil se zajisté čilosti jubilantově a právem jsme mu dlouhého věku mohli přátí a doufati, že nám jej Bůh ponechá ještě „na mnohá leta“ Nebývalť nikdy zdraví příliš pevného a sám říkával, že jej udržuje při zdraví jen střídmost a každodenní dvouhodinová procházka, jakož i pobyt ve Sloupě o prázdninách, kam se po několik let ku svému příteli a prvnímu členu Dědictví C. M., nedávno zesnulému č. kanovníku Wolfovi, na zotavenou uchýloval. Před několika lety pak zachvácen tak vážným neduhem, že ho přiměl postarati se o závěť pro případ smrti. Ale vyvážnův z nebezpečí cítil se zvláště od té doby, co do výslužby vstoupil, zdravým tak jako nikdy před tím a děkovával nejednou Bohu za velikou milost, že v tak vysokém stáří může s chutí a neochablou silou pracovati.

Práce literární byla vůbec Procházkovi nutným a nade vše milým zaměstnáním. Nerad šel do výslužby, obávaje se, že beze školy nevydrží. Ale jen bez práce by nebyl vydržel horlivý dělník na národa roli dědičné a té si nalezl vždy tolik, že mu ani dne nestačilo a že nebyl ani hrubě rád,

když jej někdo návštěvou z neunavné práce vyrušoval. Jen obvyklé procházky neopomenul vykonávat nikdy, také za špatné pohody a nejraději sám, poněvadž se bál na větre mluvit.

Jak již jsme se nejednou zmínili, byl Monsignore Procházka povahou naskrze ideální, jakých snad už za našich dob ani není. Byl ještě z těch starých vlastenců, kteří dovedli až dětinně se radovati z každého byt' sebe nepatrnějšího kvítka, na poli vlasteneckém rozkvětlého, z každého projevu a úspěchu národa těžce zkoušeného, k jehožto vzkříšení tak velkou měrou byli přispěli. Zakusili sami trpkých dob národního ponížení a proto dovedli si lépe vážit každého pravého pokroku. Ale proto také vídali jsme ho s mladickým ohněm horliti proti všemu, co nadějně zkvétající život národní mohlo rušiti i lidu škoditi. Zejména žalostné poměry sociální hluboce pociťoval a správně i důmyslně posuzoval. Velice roztrpčovalo čistou jako křišťál mysl šlechtného kněze-spisovatele, když viděl, kterak bezbožecká a frivolní literatura u nás se zmáhá a kterak literáti čeští, již druhdy národ křísili, nyní úkol hrobařů jeho přebírají, ničíce v něm pověké idealy našeho národa: náboženství a ctnost'. Proto s velikým účastenstvím sledoval všelikou literární snahu mezi duchovenstvem věda jak důležitou jest. Tak na př. po všecka leta ochotně posuzoval pp. bohoslovcům domácí časopis „Museum“ a radou i pomocí všude rád přispíval.

Jak štědrým byl Procházka, toho důkazem jest i skrovná poměrně pozůstalost', kdežto přece pro sebe pramálo potřeboval. Žiltě strídmě až do

krajnosti. Knězem byl v každé příčině dokonalým, podle srdce Božího, na jehož životě kněžském nebylo poskvrny. Modlitba a práce byly živlem duše jeho.

Poslední leta věnoval Procházka téměř výhradně záležitostem Dědictví Cyrillo-Methodějského a spisování i pořádání knih, jež vydávalo, horlivě při tom dopisuje do katolických časopisů. Zejména shledával materiál k rozsáhlému spisu „o konvertitech“, t. j. obrácencích na víru katolickou, na kteroužto práci se velice těšil, prose Boha, aby mu ji dopřál ještě dokonati.

„Nemám jiného přání,“ pravil pisateli těchto řádků krátce před smrtí, „než aby mi dal Pán Bůh síly a chuti ku práci až do konce života, ať jest to kdykoliv.“

Prvního přání zvěčnělému Bůh nesplnil, neboť ku vlastní práci o konvertitech se nedostal, ale druhé se mu vyplnilo způsobem osudným, neboť zalíbilo se Hospodinu věrného služebníka svého povolati náhlou a neočekávanou smrtí ze světa.

Když dne 25. listopadu za mlhavého večera obvyklou procházku dokonav blíže německého divadla na silnici zabočil směrem k domovu, povalen stařeček rychle jedoucí drožkou na dlažbu a zkrvácen a bez sebe jest donesen do bytu svého, z něhož zdrav byl vyšel.

Ubohý již nenabyl vědomí a druhého dne dopoledne přijav svátosť posledního pomazání odevzdal ušlechtilou duši svou Bohu, jemuž po celý život tak věrně a neunavně byl sloužil.

Zpráva o tak žalostné smrti Procházkově bleskem se roznesla po Brně a po celé vlasti.

Všude vzbudila bolest hlubokou a upřímný žal. Kdo jen mohl z duchovenstva a ctitelů jeho přichvátal na pohřeb velectěného kněze, učitele a vlastence. Sám nejdůst. pan biskup Dr. Bauer sloužil slavné rekviem a vedl průvod pohřební, jehož se na sta kněží účastnilo. Dávno již Brno nevidělo pohřbu takového a bezděky jsme si zpomínali na slavný průvod, kterým jsme r. 1868 Sušila doprovázeli ku časnému odpočinku.

Bůh račiž oba slavné kněze a vlastence, zakladatele a první starosty Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje oslaviti dědictvím království věčného! R. i. p. —

Nade hrobem Procházkovým rozdávána báseň, kterou na památku také tuto klademe:

Nade hrobem Msgn. Dra. Matěje Procházky.

dne 29. listopadu 1889.

Odešel jsi Otče! Nenadále
krutá smrt' nám Tebe vyrvala,
a žel! — píle Tvá se ještě stále
k nové práci plodné chystala;
Tvého ducha nedotklo se stáří,
háralť posud ohněm mladistvým,
proto s uděšenou zříme tvář
za odešlým náhle Otcem svým:
tak zří žáci po svém Eliáši,
an vůz ohnivý jej pounáší! —

Ano byl jsi z proroků těch slavných,
jemuž oheň svatý v duši plál,
před nímž ve všech snahách neunavných
povznášel se jasný ideál:
spasit' národ vroucně milovaný
láskou k svaté církvi Kristově,
vidět lid svůj bídny, utýraný
v staré slávy sličné obnově:
ideálem tím jsid uši kojil,
ten kdys s velkým Sušilem Tě pojil.

Z prorokův jsi byl, již před modlami
neklonili nikdy šíje své,
i když stáli na Karmélu sami
proti Bálův láji otrocké:
Mysl Tvá jak holubice čistá
nade rmut se nesla všednoty,
mistrem ve škole jsa Jesu Krista,
byl jsi vzorem krásné jednoty:
vědy hluboké a víry prosté,
z nížto palmou život svatý roste.

Byl jsi ještě z geniů těch tichých,
kteří prací vlast svou budili,
mraky cizoty a bludů lichých
slovem pravdy z vlasti pudili;
a zdar práce Tvoji požehnané
přetrvá i vášní pustý ryk,
ejhle, odchován Tvým duchem stane
na roli Tvé statných žáků šik:
nedá, aby zrůstalo tam býlí,
kde jste seli s apoštolskou pílí.

A tak, Otče, všecek neumíráš,
smrt' jen sklála vetché tělo Tvé;
ve výšinách blahých rozestíráš
jak kdys u oltáře ruce své —
A Bůh požehná Tvé svaté snaze,
požehná i Tvému dědictví,
ať Tvá paměť na věky se blaze
vzorem kněze velebného stkví:
k němuž zírat budou Tvoji žáci
v lásce, víře, v modlitbě a práci.

Vladimír Štastný.

Budiž sem položeno také provolání ku sbírkám na pomník zvěčnělého Mons. kanovníka Dr. Matěje Procházky, poněvadž asi mnohým údům Dědictví Cyrillo-Methodějského se ho nedostalo, kteří by také rádi přispěli nějakým dárkem na zbudování důstojného pomníku nade hrobem vysoce zasloužilého druhého starosty Dědictví našeho.

P r o v o l á n í.

Když roku 1868. roznesla se po vlastech našich žalostná zpráva: „Sušila již není!“ sestoupil se ihned po slavném pohřbu proslaveného Mistra našeho odbor ze členů Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, jehož zakladatelem a prvním starostou byl Sušil, aby postaral se o provedení všeobecného přání: postaviti Sušilovi na hrob pomník důstojný velikého jména jeho. Dílo se zdařilo. Za krátkou dobu sešlo se příspěvků tolik, že mohl býti zbudován pomník krásný a umělecký, jenž stal se od té doby cílem, k němuž zaputovati neobmeškal nikdo, jenž význam působení Sušilova vystihnouti dovedl a památku jeho v srdci choval.

Nedávno odešel nám za Sušilem nenadálou smrtí nerozlučný přítel jeho a společník práce na roli Cyrillo-Methodějské, — Mons. kan. Dr. M a t ě j P r o c h á z k a, přečkav Sušila o více než dvacet let. Jako před tisíci roky na Moravě sv. Methoděj po bratru Cyrillovi — tak pracoval Procházka v duchu Sušilově neúmorně dále na líše Bohem mu svěřené, požívaje všeohecné úcty a lásky jak všeho kněžstva, tak i svých přátel a bývalých žáků vůbec, jakož i všeho národa.

Ký div, že když slavně jsme pochovali tělesné ostatky drahého zesnulého, jako druhdy po pohřbu Sušilově ozvalo se přání všeobecné: „Postavmež i Procházkovi pomník, jakého se dostalo Sušilovi!“ —

Za tou příčinou sestoupili se členové výboru Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, aby přání to skutkem učinili a zvolili ze sebe užší odbor, jemuž přípravné práce ke zbudování pomníku vykonati uloženo.

Vydávaje provolání toto obrací se tudíž podepsaný „Odbor pro zbudování pomníku Matěji Procházkovi“ o laskavé příspěvky:

ku všem členům Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, jemuž zvěčnělý hned od počátku neocenitelné služby prokazoval a jehož správu po jedenadvacet roků vedl; —

ku všem ctitelům a žákům M. Procházkovým, kterým zajisté vděčná paměť na výtečného učitele v srdci nevyhasla, kterou tak slavně již r. 1881. v den jeho sedmdesátin osvědčili; —

k důst. kněžstvu našemu vůbec, jemuž zvěčnělý byl ušlechtilým příkladem všelikých kněžských ctností, hlavně pak vzorem nezištné a neúmorné práce ve prospěch církve a národa; a konečně

ku všemu národu, jemuž Procházka jako druhdy Sušil celým srdcem byl oddán a pro jehož ušlechtění a povznesení pracovati bylo mu až do poslední chvíle snahou jedinou. —

Kdyby každý, kdo může, jen málem přispěl oslavit památku výtečného kněze, učitele a spisovatele Dra. M. Procházky, zajisté brzy by se vypínal nade hrobem jeho pomník důstojný, kterým by nejenom poctěna a uznána byla památka a činnost zvěčnělého, ale jenž by také ke cti sloužil těm, kdož dovedli vyznam Procházkův oceniti a laskavým příspěvkem to dokázali.

Příspěvky buďtež posílány pokladníku Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, důst. pánu Ant. P. Adamcovi, spiritualu v bisk. Alumnatě.

Dr. Jak. Hodr,
jednatel.

Vlad. Šťastný,
starosta.

Ant. Adamec,
pokladník.

Dr. Fr. Zeibert,
prelát.

Jan Kř. Vojtěch,
kanovník.

Dr. Jos. Chmelíček,
pro. theol.

Robert Šuderla,
kanovník.

Frant. Maršovský,
č. kanovník.

Dr. Josef Pospíšil,
prof. theol.

Jak. Procházka,
spiritual.

Theodor Wolf,
c. k. professor.

Alois Hruďička,
k. okr. školdozorce.

Karel Bačák,
auditor, archivář kons.